

[...]

1. Някои бележки върху проблемите и растежа на знанието. [...]

Причината, поради която смятам, че трябва да започна с известен коментар върху теорията на познанието, е, че по този въпрос не съм съгласен почти с никого освен може би с Дарвин и Айнщайн. Основният въпрос на спора е отношението между наблюдение и теория. Аз съм убеден, че теорията – най-малко някаква теория в зачатък или някакво очакване – винаги е налице най-напред; че тя винаги предшества наблюдението; и че фундаменталната роля на наблюденията и експерименталните проверки е да покажат, че някои от нашите теории са погрешни, и така да ни подтикнат към създаване на по-добри теории. В съответствие с това аз твърдя, че ние не започваме с наблюдения, а винаги с *проблеми* – или с практически проблеми, или с *някаква теория, която е попаднала в затруднение*. Веднъж изправени пред проблем, можем да започнем да работим над него. Това може да стане два вида усилия: можем първо да се опитаме да отгатнем или предположим какво ще реши проблема ни; а после можем да се опитаме да критикуваме нашата догадка, която обикновено куца някъде.

Понякога една догадка или предположение може за известно време да издържи на нашата критика и нашите експериментални проверки. Но по правило ние скоро установяваме, че нашите догадки могат да бъдат опровергани или че не решават нашия проблем, или че го решават само частично; и откриваме, че дори най-добрите решения – тези, които са способни да устоят дори на най-суровата критика на най-блестящите и изобретателни умове – скоро поражда нови затруднения, нови проблеми. Така че можем да кажем, че *растежът на знанието протича от стари проблеми към нови проблеми чрез догадки и опровержения*.

Някои от вас, предполагам, ще се съгласят, че обикновено тръгваме от проблеми; но може би все пак вие смятате, че нашите проблеми трябва да са били резултат на наблюдение и експеримент, тъй като на всички ви е близка идеята, че в нашия интелект не може да има нищо, което не е дошло там чрез сетивата. Но точно тази осветена от вековете идея искам да оспоря. Аз твърдя, че всяко животно се ражда с очаквания или предусещания, които биха могли да се формулират като хипотези; нещо като хипотетично знание. И аз твърдя още, че ние имаме в този смисъл някакво вродено знание, от което можем да тръгнем, въпреки че то може да е доста ненадеждно. Това вродено знание, тези вродени очаквания, ако бъдат излъгани, ще породят *първите ни проблеми*; така че последвалият растеж на нашето знание може да се опише като съставен изцяло от корекции и модификации на предишно знание.

Фактът, че наблюдението не може да предшества всички проблеми, може да се илюстрира с един прост експеримент, който бих искал да проведа, с ваше разрешение, с вас самите като подопитни лица. Експериментът ми се състои в това да ви помоля да *наблюдавате* тук и сега. Надявам се всички да ми съдействате и да наблюдавате! Обаче аз се опасявам, че поне някои от вас, вместо да наблюдават, ще почувстват силна потребност да попитат: „Какво трябва да наблюдавам?“ Ако това е вашият отговор, моят експеримент е бил сполучлив. Защото това, което се опитвам да илюстрирам, е, че за да наблюдаваме, ние трябва да имаме предвид някакъв определен въпрос, който може да се реши чрез наблюдение.

Ние тръгваме, както казах, от някакъв проблем, някакво затруднение. То може да е теоретично или практическо. Каквото и да е то, когато срещнем проблема за първи път, ние очевидно, не можем да знаем много за него. В най-добрия случай ние имаме само смътна идея в какво действително се състои проблемът ни. Как тогава можем да получим подходящо решение? Очевидно не можем. Първо трябва да опознаем проблема по-добре. Но как? Отговорът ми е много прост: като дадем неподходящо решение и го *подложим на критика*. Защото да разберем един проблем, означава да разберем трудностите му; а да се разберат трудностите означава да се разбере защо той не е лесно разрешим – защо по-очевидните решения не вършат работа. Затова трябва да дадем тези по-очевидни решения; и трябва да ги подложим на критика, за да открием *защо* не вършат работа. По този начин опознаваме проблема. Сега, ако огледаме този анализ, ще открием, че той е в съответствие с нашата формула, според която прогресът на знанието е от стари проблеми към нови проблеми чрез догадки и критични опити да ги опровергаем. Та дори процесът на все по-добро опознаване на един проблем протича в съгласие с тази формула. .... От амебата до Айнщайн растежът на знанието е винаги същият: ние се опитваме да решим нашите проблеми и, чрез процеса на отстраняване, да се сдобием при пробните си решения с нещо, което се доближава до адекватност.